

Eiríkur Jónsson
þvagfæraskurðlæknir

„Hvað er klukkan?“

Einhverju sinni átti ég samtal við mann með nýgreint krabbamein. Meinið virtist staðbundið og ef látið ómeðhöndlað myndi framvinda þess ráðast af lífslengd mannsins. Aðrir sjúkdómar höfðu skráð sig í lífshlaup hans og voru til alls líklegir. Eftir vangaveltur fram og til baka ákvað ég að spyrja eins og barn: „Hvað hafðir þú hugsað þér að lifa lengi?“ Maðurinn svaraði að bragði: „Hvað er klukkan núna?“

Í þessu blaði segir frá merkri rannsókn byggðri á gögnum Krabbameinsskrár Íslands og Hagstofu Íslands hvar spáð er fyrir þróun á nýgengi krabbameina á komandi áratugum á Íslandi. Samanburður er jafnframt gerður við norræn gögn. Búist er við að tilfellum fjölgi um 57% á næstu tveimur áratugunum og að Íslendingar setji þar með Norðurlandamet. Jafnframt því sem landsmönnum fjölgar, hækkar meðalaldur, en krabbameinsáhættan er sem kunnugt er í réttu hlutfalli við aldur. Fjöldi á lífi með krabbameinsgreiningu á næstu tveimur áratugum mun þá fara úr 17.500 í allt að 30.000.

Krabbameinsskráin er merk stofnun sem hefur gengið eins og klukka í sjö áratugi. Þar hafa samviskusamlega verið skráð nær öll krabbamein á Íslandi. Fyrstu áratugina var einvörðungu um að ræða tilfellaskráningu, en hin síðari ár hefur bæst við greiningarstig og fyrsta meðferð. Slík skráning gefur gleggri mynd af þróun krabbameina yfir tíma. Innan hvers flokks krabbameina getur nefnilega verið litróf af sjúkdómum þó svo allir heiti sama nafni. Því segir fjöldi tilfella oft bara hálfa söguna. Þá getur greiningarvirkni haft veruleg áhrif á krabbameinstölfræðina. Í því sambandi má nefna notkun blóðprófsins PSA (*prostata specific antigen*), sem getur gefið vísbendingu um krabbamein í blöðruhálskirtli. Einnig sneiðmyndatökur á brjóst- og kviðarholi, sem iðulega afhjúpa krabbamein fyrir tilviljun. Fjöldi slíkra blóðprufa og röntgenrannsókna getur því haft veruleg áhrif.

Ef fram fer sem horfir munu þekktir áhættuþættir krabbameina, svo sem yfirþyngd og áfengisneysla, einnig sækja í sig veðrið. Þá má reikna með áhrifum innflytjenda á íslenska þýðið, hvar krabbameinsáhætta kann að vera hærri en innfæddra. Það er því ærinn starfi að rýna í þróunina á næstu áratugum. Áhættuþættir krabbameina, greiningarvirkni og aldurssamsetning eru líkt og flókið úrverk með marga hreyfanlega parta. Þá leiðir bætt meðferð líf-hættulegra sjúkdóma eins og hjartasjúkdóma til þess að krabbameinssjúkdómar fá næði til þess að greinast, þroskast og valda usla. Fjölgun aldraðra einstaklinga við góða heilsu leiðir til þess að fleiri fá læknandi meðferð og enn fleiri munu þarfnast meðferðar vegna einkenna. Þá mun ávallt hluti krabbameinsgreindra þjást af fylgikvillum krabbameinsmeðferðar.
Við öllu þessu þarf að búast, þó svo að Íslendingnum sé margt betur gefið en að taka mark á spám – öðrum en veðurspám.

Í gegnum tíðina hefur það verið hlutverk starfsfólks Krabbameinsskrárinnar að skrásetja og að rýna í tölurnar. Þar hefur margur stigið sín fyrstu spor í vísindavinnu. Fjölmargar vísindagreinar hafa orðið til og öflugt norrænt samstarf ætíð verið leiðarstef skrárinnar. Fyrst eftir heimkomu frá sérnámi var ég viðloðandi þar um hríð. Ég upplifði frá fyrstu hendi þessa merkilegu starfsemi og þá alúð sem starfsfólkið lagði í verkið. Tveggja starfsmanna, sem bæði eru gengin, langar mig til að minnast sérstaklega; Kristínar Bjarnadóttur og Hrafns Tuliniusar. Þau störfuðu á Krabbameinsskránni um árabil. Það var gefandi að kynnast þeim og skerpa með þeim skilninginn. Fjölmargar spurningar vöknuðu um faraldsfræði krabbameina á Íslandi og hvernig leita megi svara í fortíð, nútíð og framtíð. Á þeim akri munu þó spurningarnar ætíð verða fleiri en svörin.

„Fjölgun aldraðra einstaklinga við góða heilsu leiðir til þess að fleiri fá læknandi meðferð og enn fleiri munu þarfnast meðferðar vegna einkenna. Þá mun ávallt hluti krabbameinsgreindra þjást af fylgikvillum krabbameinsmeðferðar.“

What time is it?

Eirikur Jonsson
MD, Urologist
Landspitali – The National Unicersity Hospital of Iceland

doi 10.17992/lbl.2024.0708.799